

Šiame numeryje:

Šiomet taipgi vėta prisiminti.
Nepamirštamas profesorius Mykolas Biržiška: dvigubą sukaktį minint.
Stratfordo festivalio trečiojo scenoj.
Ispaniškosios Pietų Amerikos poezijos antologija „Atogrąžų saulė“.
Iš Pietų Amerikos ispanų poezijos.
Nelengva ištrūkti iš savojo kevalo.
Amerikiečių dėmesys tautotyrui.
Prasiveržimas su knygomis.
Galerijų naujienos.
Nauji leidiniai.

Kertinė Parastė

Šiomet taipgi vėta prisiminti

Šių metų išeivijos kultūrinėje veikloje gražiai minimos Maironio gimimo ir mirties sukaktys. Prisimenami Krėvės ir M. Biržiškos šimtmetiniai gimtadieniai. Tačiau nereikėtų praeiti negirdomis ir pro kitas dvi sukaktis, ypač reikšmingas mūsų dailės istorijai. Šiomet kaip tik sukanka 75 metai nuo Pirmosios lietuvių dailės parodos Vilniuje ir nuo Lietuvių dailės draugijos įkūrimo taipgi Vilniuje.

Anuos du 1907 metų mūsų kultūrinio gyvenimo faktus galima laikyti naujosios, moderniosios Lietuvos meno istorijos pradžia, naujuoju mūsų meno renesansu, tampa įsijamam ir su politiniu Lietuvos atbūdimu, su Didžiojo Vilniaus seimu 1905 metais, su gyvenimiškąja lietuvių dailininkų ir kitų kultūrininkų bičiulyste Krokuvoje, Krokuvos Mėno akademijoje ir kitur pasaulyje, su Čiurlionio apsisprendimu lietuviškosios kultūros labui, žodžiu su tuo kultūrinio kilimo, kurio, spaudą atgavus, jau neįmanoma buvo sustabdyti.

Štai būdingas ano meto nuotaičių ir užmojų vaizdas. „Rūtos“ draugijos Krokuvėje nariai, studentai Petras Rimša, Adalbertas Staneika ir Adomas Varnas 1905 metais išvyko Lietuvai dailės reikalais, išvyko pasikalbėti su žmonėmis krašte, užmegzti su jais ryšius ir bandyti įsteigti Lietuvių dailės draugiją, kuri judintų kultūrinį gyvenimą ir padėtų labei sunkioje materialinėje būklėje lietuviams studentams užsienyje. Krokuviečiai pėsti apkeliavo visą Lietuvą, apsidomami pas ūkininkus ir kitur. Lietuvių studentų laikymasis visur kėlė nuotaikas ir teikė vilčių. Studentai lankė istorines vietas, rinko liaudies meną. Jie perėjo Dūkiją, Suvalkiją, Žemaitiją, Aukštaitiją ir pasiekė Vilnių. Rudenį A. Staneika ir A. Varnas grįžo Krokuvon.

A. Staneikai tai buvo, galima sakyti, pirmi kontaktai su tėvų žeme. Įspūdžiai buvo ne-

paprasti. Kai keliauninkai apsidomavo pas ūkininkus, ten būdavo tikra šventė: buvo sukviečiami kaimynai, jauni mas dainuodavo lietuviškas dainas per ištisus vakarus. Išėinant jie buvo apdovanojami maisto produktais, vaisiais ir kt. Tai akivaizdžiai rodė, kaip ūkininkai džiaugėsi, matydami lietuvių studentus, ir iš jų daug tikėjosi savo ir visos tautos labui. A. Staneika po to sakė, kad lietuviai ūkininkai, stebint jų elgesį, jų galvavimo būdą, jų kilnumą, buvo tikrieji Lietuvos aristokratai.

Petras Rimša pasiliko Lietuvoje. Iškelto mintys tačiau ne nuėjo veltui. 1907 sausio 9 d. Vilniuje buvo surengta Pirmoji lietuvių dailės paroda, o tą patį metų rugsėjo 2 d. Vilniuje įsteigta Lietuvių dailės draugija. Tada lietuvių visuomenė šioms įvykiams pagrįstai skyrė didelės reikšmės, buvo suprasta, kad lietuvių tauta jau rikiuojasi į pasaulio kultūrinę tautų gretas.

1910 m. Dailės parodą iš Vilniaus perkėlus į Kauną įvykis virto tiesiog tautine švente, kur auruostame koncerte savo kūriniais skambino M. K. Čiurlionis, o solistas Kipras Petrauskas atliko lietuvių liaudies dainas bei operų arijas.

Netrukus prasidedantis šių metų mūsų kultūrinės veiklos rudens sezonas, dar galėtų būti puikiai panaudotas, bent didesnėse lietuvių kolonijose, kuria nors forma prisimenant 75 metų sukaktį ir nuo Pirmosios lietuvių dailės parodos Vilniuje ir nuo Lietuvių dailės draugijos įsteigimo. Tuo rūpintis turėtų čionykščiai mūsų dailininkų sambūriai ir šiaip kultūrinio pobūdžio organizacijos bei Lietuvių Bendruomenė. Sakysim, labai praverstų šiam tikslui skirtoje kultūrinėje vakaronėje žvilgtelėti į ano meto mūsų kultūrinę situaciją, į išskirtinių pavardžių, kaip Čiurlionio ir kitų, reikšmę ir į ano meto jaunatvišką kūrybinį entuziazmą, kurio išeivijoje šiandien jau pradėdamas pasigesti.

F. Andriūnas

Nepamirštamas profesorius Mykolas Biržiška

Dvigubą sukaktį minint

Žvelgiant retrospektyviai į senam žmogui dar netolimą, o jaunam jau į užuomaršos migla aptrauktą praeitį — į Nepriklausomos Lietuvos kūrimosi laikotarpį — tenka stebėtis, kokių didelių asmenybių buvo davusi tai epochai mūsų tėvynė. Prie jų priklauso ir profesorius Mykolas Biržiška, kurio dvigubą jubiliejų šiomet minime: 100 metų nuo gimimo (g. 1882. VIII.24) ir 20 metų nuo mirties m. 1962. VIII.24) — tą pačią rugpjūčio mėn. 24 dieną.

Prieš Pirmąjį pasaulinį karą, dar patioje jaunystėje, jis tapo karštu lietuviybės apaštalu. Nepamirškime, kad tai buvo laikai, kada rusų okupuotoje Lietuvoje, dvaruose, miestuose ir miesteliuose, daugiau skambėjo ne lietuvių, bet lenkų kalba. Vasaros atostogų metu pro Biržiškos gimtuosius Vieksnius lėkė iš Varšuvos į Palangą trukiniai, pilni lenkų, vykstančių „do Polą“. Kaip dabar rusai, taip tada varšuviečiai buvo įsiviešpatavę Baltijos paplūdimiuose. Sunku dabar patikėti, bet dar 1930 m. viena ponia Lenkijoje atkakliausiai tvirtino: „Esu gimusi ir augusi Marijampolėje, bet niekad jokios lietuvių kalbos negirdėjau. Ir tokios kalbos iš viso nėra. Tai tik maskolių ir vokiečių prasimanymas“.

Mykolas Biržiška, dar studentu būdamas, giliai jautė žmonių vargą, socialinę ir tautinę neteisę, tapo socialdemokratu ir aktyviu revoliucionierium. Pata kilęs iš į Lenkiją orientuotos šeimos, tapo sąmoningu lietuvių patriotu ir atvertė į lietuvių ne tik savo tėvus, bet ir daug jaunimo plačiose apylinkėse. Kovotojas už demokratinius principus, už lietuvišką žodį, už lietuvių teises buvo rusų persekiojamas, kalinamas. Didžiojo Vilniaus seimo dalyvis. Jis man iš pat vaikystės paliko gilų, šviesų vaizdą. Jo žodžiai buvo didžiai autoritetingi, priimami be rezervų. Ir ne tik mano šeimoje, kurią su juo



Prof. Mykolas Biržiška (1882.VIII.24-1962.VIII.24)

Nuotr. L. Kanto

ir jo tėvais rišo kelių generacijų artimi saitai.

Nepaprastai buvo didelis įspūdis mums, lietuviams, išblaskytiems po Rusijos plotus, kai, nepaisant karo fronto, mus pasiekė žinia: 1918. II. 16 Lietuva paskelbta nepriklausoma valstybe, o akta pasirašiusi tarpe yra ir Mykolas Biržiška. Sužinojome apie jo energingą

veiklą Lietuvių Komitete, kai, baigęs universitetą teisių mokslus, karo metu jis buvo pasilikęs Vilniuje, žavėjomės jo spaudos darbu lietuvių, lenkų ir rusų kalbomis. Vis policijos sekamas, bet vis drąsiai kovojantis!

Grįžom į Lietuvą. Mykolą radom politinio ir kultūrinio gyvenimo sukūryje, organizuo-

jantį švietimą, parūpinantį pirmuosius lietuviškus vadovėlius... pirmosios lietuviškos gimnazijos direktorių, Lietuvos švietimo ministerį... Kartu įsiai vadovavo kovai su lenkais, nenuilstamai stovėjo Vilniaus sargyboje. Aukštai kultūringa, kad ir kieta, buvo ta kova su lenkais; persekiojamas, baudžiamas, teisiamas. Pagaliau, būdamas Lietuvos vyriausybės generaliniu įgaliotiniu Vilniuje, kartu su savo vadovaujama lietuvių gimnazija lenkų policijos brutaliai išmestas į gatvę, suimtas, grąšintas mirties bausme; pagaliau kartu su 32 lietuvišiais (įsikūrus Tautų Sąjungai) 1922 m. iš Vilniaus išstremtas į nepriklausomą Lietuvą; vienas iš kelių dalyvavusių derybose su lenkais Suvalkuose ir pasirašiusių čia pat lenkų sulaužytą sutartį.

Moralinis Mykolo autoritetas dar išaugo. Mūsų jaunutės valstybės gyvenime įsiai tapo Lietuvos sąžine (tai, berods, Vlado Putvio suformuluota sąvoka).

Mykolas Biržiška Kaune — laikraščių redaktorius, ilgametis „Aušros“ gimnazijos direktorius (1922 — 1930). Tylus, teisingas, visų gerbiamas. Jaunimas mokėsi iš jo raštų pažinti ir mylėti Lietuvą, ypač veikė jo gyvas žodis.

Jei ne Mykolas ir Vaclovas Biržiškos — ką mes būtume ši-

noję apie senąją lietuvių literatūrą? Tai jų iniciatyva prasidėjo tyrinėjimai, tai jie pirmieji atskleidė daugybę XVI, XVII šimtmečių mūsų rašytojų vardų, parodė, kad to laikotarpio literatūra Lietuvoje buvo kur kas aukštesnio lygio negu ano meto Rusijos raštliava, kad tikrai aukštas buvo to laiko Lietuvos kultūros lygis ir kaip darniai jis pulsavo drauge su Vakarų Europos gyvenimu.

Vytauto Didžiojo universiteto profesorius ir Latvijos universiteto garbės daktaras, Humanitarinių mokslų fakulteto dekanas, profesorius ir rektorius — Mykolas Biržiška ir čia išliko santūrus, kuklus, paprastas. Nors nedaug tesileido į kasdieninį bendravimą su studentais, nes skendo tarp knygų, dirbo, tyrinėjo, rašė, važinėjo ir politikos reikalais į užsienius.

„Kai rašai, tikrink ir dar kartą tikrink!“ — tai nepamirštamas patarimas, profesorius duodamas visiems jauniems ir šias eilutes rašančiais. Kiekvienam, parodžiusiam norą rimtai dirbti, negailėjo nurodymų, paaiškinimų, literatūros. Dirbo užmiršdamas save, savo šeimą, ilgomis nakties valandomis, tuo sukeldamas nemažą rūpestio artimiesiems, nes kiek jo dvasia buvo tvirta, tiek jo kūnas visada atrodė trapus. Jo kruopštumas, sąžiningumas, pasišventimas lietuviškam darbui prilygo gal tik jo brolio Vaclovo „Arbeitsbesessenheit“, (versti gal reiktų — darbo apėstasis).

Pagaliau vėl Vilniuje 1939 — 1944 m. Mykolas Biržiška — Vilniaus universiteto rektorius. Jam tada gal daugiau negu kam kitam derėjo Magnificencijos titulas: senosios mūsų sostinės mylėtojas, jo Alma Mater istorikas, Adomas Mickevičius, tos aukštos mokyklos garbintojas ir jos idėjų tęsėjas, mokslininkas ir visa siela atsidavęs Lietuvai.

Tačiau sunkiu laiku teko tas pareigas eiti. Pirmoji bolševikų okupacija — teroras, išniekinimas viso, kas lietuviu širdžiai šventa, naikinamas gražus darbo vaisių, trėmimai, egzekucijos... Po to vėl žiauri vokiečių okupacija su tokiu pat niekinimu, fiziniu ir dvasiniu žudymu... Kiek takto, kiek apdairumo, orientacijos reikėjo Rektorui, kad ne tik garbingai atilaikytų, bet ir gelbėtų tai, kas dar buvo gelbėtina...

Antrosios bolševikų okupacijos katastrofa. Tremties tragedija. Niekad neteko iš profesoriaus išgirsti nors vieną žodį, kuriuo jis apgailėstų asmeniškus nuostolius. O pasiliko pinigais neįkainojama retų leidinių biblioteka. Tačiau jo turto nepavydėtų jam nė senosios kartos lietuvių ateivis JAV darbininkas: net nuosavą namo Rektoriaus nebuvo įsigijęs, o iš valdžios gautą už nuopelnus kaip signataras mišką pardavęs ir pastatęs Vieksniuose ligoninę. Sielojosi tik bendra Lietuvos nedalia.

Daug vargo, paniekos teko pakelti Vokietijoje, bastytis po Austrijos miestus, evakuotis iš (Nukelta į 2 psl.)



Lietuviai studentai (dailininkai, rašytojai, muzikai). „Rūtos“ draugijos nariai, 1905 metais Krokuvėje. Pirmoje eilėje iš kairės į dešinę: Petras Rimša, Ignas Šlapelis ir Sofija Kymantaitė (1909 metais išteke-

jusi už Mykolo Konstantino Čiurlionio). Antroje eilėje iš kairės į dešinę: Adomas Varnas, Juozas Herbačiauskas, Zigmantas Skirgaila ir Adalbertas Staneika.

Mykolas Biržiška

(Atkelta iš 1 psl.)

Greifsvaldo Hamburgan, rusams artėjant į Lueneburgą. Gyveno su žmona, taip pat sena garbinga veikėja, nekūrenamame bute, valgis buvo labai menkas, o kiek nemigo valandų teko iškentėti per Vokietijos bombardavimus! Nepaisydamas gyvenamo sąlygų, profesorius stengėsi išnaudoti kiekvieną valandą darbui. Likęs be knygų, perversas daug valandų praleisti slėptuvėje (dar ir neišvykus iš Lietuvos) — net kada bombos krito aplinkui ir grėsė pavojus likti palaidotam rūsy — jisai iš atminties rašė savo kapitalinį darbą — savotišką kultūros istoriją — „Lietuvių tautos kelias“ (2 tomai).

Atmintis jau slūbavo, ir jis visomis jėgomis ją lavino, prisimindamas mnemonikos taisykles, kuriomis jaunystėje domėjosi. Taip jis gavino smegenyse paskendusius faktus. Kai tik Hamburgas — Pinneberge susikūrė Pabaltijo universitetas, Mykolas Biržiška ėmė jame dėstyti liuanistinius dalykus.

Ir vėl — atvykimas į Ameriką. Sunku buvo senam mokalininkui prisitaikyti prie šio krašto sąlygų. Bet jis bemaž įsijungė į organizacijas, gyvai bendradarbiavo spaudoje, skaitė paskaitas, dalyvavo brolio Vaclovo pradėtoje redaguoti Lietuvių Enciklopedijoje. Kur galėdamas, stengėsi palaikyti tremtinių dviasis, kiekvieną ragindamas visomis išgalėmis — ar tai visuomenine veikla, ar žodžiu, ar plunksna, ar pinigų — remti Lietuvos laisvinimo darbą.



Jonas Rimša (1903-1978)

Saulėtame slėny (aliejus)

Likimas nubloškė į tolimą Los Angeles, kur gamta taip skirtinga nuo mylimos ir išsiilgtos tėvynės gamtos. Šeimą ištiko nelaimės. Miršta žmona, ištikima ilgo gyvenimo draugė, miršta žentas, palikdamas jauną našlę su mažais vaikais. Visas tai profesorius giliai prislėgė, jėgos mažėjo. Visuomenė, dar pati vos sunkiai besikeičianti iš materialinio vargo, jautriai atsiliepė, stengėsi padėti.

Profesorius vis rūpinosi brolių likimu, o 1956 m. Vaclovi mirus rašė: „Visa mano svajonė — kad pavyktų man bent Vaclovo 'Aleksandro' 3 tomo ligi galo išspausdinti, bet koks bus Vaclovo mašinėlinis veikalų likimas po mano mir-

ties, bijau ir bijoti“.

1959 m. skundėsi: „... nebeturiu savo amžiaus artimųjų ir vienišumas sleigia, kad ir esu savo dukterų šiltai aprūpinamas. Labai pavargstu ir lengvai susijaudinu. Senatvė...“.

Bet Profesorius vis rėmėsi naujais, vis sieliosi Lietuvos ateitimi. Bendravo su ukrainiečiais, gudais, žydais ir lenkais, stengdamasis paveikti mūsų kaimynus ir mūsų visuomenę, kad laikas reikalauja pabrėžti praeities nuoskaudas, kad reikia jungtis į bendrą kovą prieš bendrą, baisų priešą.

Be jo raštų, ši jo pastangų kryptis tai bene svarbiausias Mykolo Biržiškos palikimas tautai.

V. Daugirdaitė-Sruogienė

Skrydis į neapbrėpiamą Ispanų Amerikos poezijos erdvę

JURGIS GLIAUDA

ATOGRAŽŲ SAULĖ. Ispanų Amerikos naujosios poezijos antologija. Sudarė ir išvertė Povilas Gaučys. Redagavo Stasys Goštautas. Išleido „Rasa“ Chicagoje 1981 m. (skaitytojus pasiekė 1982 m.). Aplankas Vytauto O. Virkau. Kalbą žiūrėjo Pranas Razminas. Spaudė M. Morkūno spaustuė. Antologija iliustruota kai kurių žymiausių poetų puslapiiais portretais. Knyga 592 psl., kaina — 15 dol., su persiuntimu — 16 dol. 50 centų, Ilinojaus gyventojai dar pridėda — 1 dol. 5 centų valstijos mokesčių. Leidinys gaunamas „Drauge“.

Poezija grįžta, kaip aušra ir saulėlaidis

Jorge Luis Borges

Šių metų vasario pabaigoje ir su 1981 metų išleidimo data mūsų knygų rinkoje pasirodė šešių šimtų puslapių tomas. Tokių knyginių monumentalumų esame įpratę sutikti istorinės arba politinės literatūros aruoduose. Mūsų tremtiniškos beletristikos vienetai plonesni. Jie retai peržengia tris šimtus puslapių. Monumentalioji knyga, su kuria susitinkame, skirta poezijai. Tai Ispanų Amerikos naujosios poezijos antologija „Atogražų saulė“.

Jeigu smalsus skaitytojas geidautų praversti duris į žinomą, norėtų susipažinti su nūdienės Ispanų Amerikos poezija visoje jos platybėje, pamatyti jos spindesį, egzotinius mums mirazus, niuansų ir metaforų žaismą, briliantiškai išieškotų nusakymų žerėjimą — „Atogražų saulė“ yra tokio smalsaus skaitytojo lietuvių vademecum'as.

Siame eilių rinkinyje išpūdingai defiliuoja devyniasdešimt poetų iš devyniolikos ispaniškai kalbančių Amerikos valstybių. Per tris šimtus eilėraščių mes einame kaip per žydintį sodą.

Tenka galvoti, kad vertėjas atrinko pačius būdingiausius, pačius garsiausius, kurie prasiškių už savo tėvynės sienų, poetus: populiarius, gilius, jautrius, poetinio ego meistrus, nobelininkus, lyrikus...

Ispanų Amerikos poezijos prigimtis iškiliai nusako Urugvajaus poetė Juana Ibarbouru eilėraštyje „Atogražų vaisius“:

Visos auksos, purpuro ir žydrų atogražų jam suteikė gyvybingas sultis.

Jis matė didžiausią žemės mėnulį ir pažįsta pilnutinę šviesą (psl. 525).

Ispanų Amerika, ibero-ispanskiškos kultūros atmaina, naujakuriškai iškilus Nau-



Jonas Rimša (1903-1978)

Koncertas (aliejus)

jajame Pasaulyje, yra milžiniška visuomenė. Iš tos teritorijos išsirauna šimto milijonų gyventojų Brazilija, nes portugalų kalba skiria ją nuo bendros santakos su Ispanija Amerika, nors butis, istorija, perijų ir kalnų fantasmagorija yra beveik identiški panašybės veiksniai.

Ispanų Ameriką sudaro devyniolika stambių, apytaminių ir smulkiųjų valstybių. Kai kurių valstybių ir valstybių vardų egzotika šiomis dienomis atkakliai ir tragiškai braunasi į pasaulinę spaudą dėl nuožmių pilietinių karų, dėl operetinių ir sistemingų coup d'état spektaklių.

Tai yra teritorija, kurios beletristinė paveikslą 1953 metais mums nupiešė kaip tik Povilo Gaučio Lotynų Amerikos rašytojų novelių vertimų antologija „Pietų Kryžiaus padangėje“.

Ispanų Amerika nelyginant yra mūsų JAV vienosios kultūros ir istorinės tradicijos valstybinis vienetas, bet be federacinio ryšio. Tiksliai kalba ir kultūra riša šias devyniolika valstybių į vientisą kultūrinę visuomenę. Visur tie patys egzistenciniai rūpesčiai. Kalbos ir kultūros ištakų bei kultūrinio reiškinio formos identiškos, ir literatūrinis srovė bei mokyklų plėtra bei įtaka prisiimama be ryškiausio lokalizmo inkarų. Kalbos užtvėrė nėra, autoriai visur savi, ir vienos valstybės skaitytojas nagrinėja kitos valstybės poetą kaip savo krašto poetą, skaitydamas be vertėjo tarpininkavimų.

Povilas Gaučys nesmigo į turtingą ir dramatišką Ispanų Amerikos poezijos istoriją. Šiai antologijai jis pasiėmė dabartinį gyvenamąjį laikotarpį, kada visose devyniolikos valstybių visuomenėse bemaž be varžovo viešpatauja vadinamasis „literatūrinis modernizmas“, kai kur jau evoliucionuojas į atsakas.

Bendrinėje terminologijoje modernizmas yra nuolatos besikartojanti kūrybinio veikimo evoliucija, senų tiltų deginimas, ikonoklastų atakos, naujovė, kaita. Ispanų Amerikos literatūroje „modernizmo“ titulu eina nūdienis išraiškos būdas, gausias to stiliaus barokinės formos. Poetas modernistas, tuo tarpu, dominuoja Ispanų Amerikos Parnase ir šioje antologijoje. Poetai, kurių eilės čia pateiktos, prasiškių ir mūsų gyvenamąją erą, jie mūsų bendraamžiai. Laikmečio riba neleidžia antologijon įjungti tokių poezijos milžinų, kaip Julian Casal arba Manuel Gutierrez Najera. Poetų atranka tačiau nebuvo vertėjo skonio išdava. Tai būdas išlai-

kyti antologijos specifika laiko rėmuose.

Antologijos autoriai, modernizmo srovės adeptai, iškilo po Parnaso mokyklos, po neilgų realizmo ir simbolizmo metų. Poetinio išsiskaidymo išraiškos ir tematikos kaita, be abejo, veikia ir nūn triumfojuojanti modernizmas. Jau atslenka „pomodernizmas“, dar neapvainikavęs savo ryškiais laurais, dar neturįs kūrybinio metodo deklaracijos. Kyla vėl naujas poezijos avangardas. Tai individualumo ieškojimai, kurie žada įdomių naujovių.

Plyšiai, pro kuriuos veržiasi nesulaikomo avangardo dargai yra ryškūs socialiniai motyvai poezijoje, revoliuciniai plaktiniai šūkliai iki tragiškos pikantijos Ernesto Cardenal eilėraštyje „Malda už Marilyn Monroe“ (psl. 433). Ir šie autoriai vertėjo rūpestingai įjungti į antologiją. Jie nūdieniai. Jie avangardo adeptai.

Išdidius ir rizikingai eksperimentuojas avangardas auga iš modernizmo atsakų, o remiasi senomis vertybėmis, naštini vyresniųjų išpuoselėtais klodais: fovizmu, kubizmu, siurrealizmu. Amžina generacijų kova ir kaltinimai senosios srovės sustabarėjimu.

Paėmęs dominantu nūdienės Ispanų Amerikos poezijos doktriną, vertėjas pateikė poetinės teritorijos žemėlapi: virš valstybių sienų, virš skirtingų pilietinių, virš prierašimų prie savo lokalizmo planuoja viena Ispanų Amerikos poezijos vėliava!

Poezija, tas efemeriškas, šimtmečių šimtmečiais neapartas iliuzijos, intucijos, nuožnios būties sintezės reiškinys, beveik tomis pat formomis, tomis pat metaforomis ir idėjomis valdo visą Ispanų Amerikos šviesuomenę. Po alegorinę atogražų saulę — nors čia ir pamų neapbrėpti plotai, ir Andų ledynai, ir Patagonijos ledinės vėtrės — poetinė forma reiškiamos idėjos tampa milijonų idėjomis. Vilnija plati, kilni ir gili srovė: savarankiškos religinių temų interpretacijos, erotizmo užuolankos, būties definicijos, estetiškos arba egocentrinės meditacijos, sarkazmo tonai, lyrinio rožių spygliai. Atrandami indėnų aborigenų paminklai, nelyginant priešistorinės inkų gyvenvietės Andų viršukalnėse. Vilnija, kaip migla, vadinamoji „skraidanti poezija“. Kyla kaip obeliskai hermetistų apmaudas. Ir keista, mums, lietuviams, čia sunkiai surandamos paralelės su šios antologijos autoriais. Ispanų Amerikos poetinė ter-

(Nukelta į 3 psl.)

Stratfordo festivaly: ne iš kelmo spirta ir trečioji scena

ALFONSA NAKAS

Jeigu į Stratfordo festivalį Kanadoj, tai vis taikome ar į Festivalio, ar į Avon teatrą. Ten visi iš dramų gaunamų malonumai daugiau — mažiau garantuoti. O Third Stage? Ak, tai milžiniška daržinė iš oro, o viduj — arena. Scena — vienos plačios pakopos apsupta siaurų lentelių platforma arenos vidury, o virš jos, palubėse, prožektorių miškas. Vėl pakopų pakopos iš visų keturių šonų, o ant jų pakopų — eilės tokių siaurų, nepatogių raudonų kėdelių publikai. Bene penki šimtai jų, gal kiek daugiau.

Third Stage teatre sezonas visada trumpesnis. Trumpesnis ir šiemet. Kitais sezonais neretai čia buvo eksperimentuojama su šiuolaikinių dramaturgų veikalų pastatymais. Dabartinis Festivalio meno vadovas John Hirsch peritą rudenį įsteigė The Shakespeare 3 Company. Buvo patelktas bėrys rinktinę, jaunų aktorių, tik ką dramos tudijas baigusių. Į jų tarpą įmaišyta keletas scenos veteranų. Third Stage teatre dabar ne šiaip sau eksperimentuojama, bet ir ruošiami ateities pirmieji aktoriai.

Rugpjūčio 8 Third Stage teatre matėm du labai skirtingus pastatymus. apie kuriuos čia ir pasinėsiu.

All's Well That Ends Well

Tai viena iš Williama Shakespeare'o komedijų, kuri komedija pavadinta tik todėl, kad baigiasi be lavonų. Tikrai komiški čia tik du personažai: klounas Lavatch ir paikas karininkas Parolles. Deja, pirmasis labai vulgarus, kalbas dviprasmybėmis, o antrasis, publika tiek prijuokines arogancija ir bailumu, veikalo gale kelia žiūrovo užuojautą. Nėščia Helena pagalvau primina uodegą vėjaviuiui Bertramui. Bet ar tai laiminga pabaiga? Žiūrovas, teatrą palikdamas, neabejoja, kad Bertramas vėl išbėgs kur nors kariauti ir naujų moterų ieškoti. Bet pamokyk tu dabar Shakespeare'ą,

kaip reiktų Bertramo charakterį perkurti, kai dramaturgas nuo 1616 metų nebeprisišaukiamas...

Dramaturo mirties metus ne šiaip sau paminėjau. Dar daugiau: „Viskas gerai, kas gerai baigiasi“ sukurta maždaug 12 metų prieš dramaturgo mirtį. Ir dar: siužetas paimtas iš Boccaccio 1348-58 m. parašyto veikalio „Decamerone“, net veikėjų vardų beveik nekeičiant. Kam visa tai skaitytojiui primenu?

Scenoj matėme maždaug 1935-50 metų žinones. To laiko moterų suknius, paltai, plaukų sukoesnes, kojines su siūlėmis užpakaly, aukštais ar pusaukščiais kulniukais bateliai. Vyrų eilutės, svarakai, paltai, pusbačiai, o kareivių auliniai batai. Su atlankais, arba pūstos (golfo) kelnės, kaklaryšiai, skrybėlės, frakai. Prancūzijos karalius, kai su civilio dailia eilute, panėsi į keptos vištienos magnetą pulkininką Sanders, o kai baltą uniformą ir medaliais apsiarstęs — į kokį Bulganią, Vorosilovą, ar kurį kitą juokingą diktatorių. Kareiviai mišriom uniformom, panašiom į II pas. karo rusų, italų, bene ir prancūzų uniformas, du su raudonom „pilotkėn“, du su šautuvais, vienas karininkas ir su II pas. karo apvalia granata prie diržo. Diena, kurią Bertramas taip pamilo, kad net šeimos daugelį generacijų laikytą žiedą atidavė, ne tik valgyklėlę kareivius vaišino vynu, bet jiems padainavo ir „sexy“ dainą, naudodamasi, žinoma, rankose laikomu mikrofonu, tik ne tokiu dailiu, kaip Violeta Rakauskaitė, o irgi II pas. karo metro griozdeliu. Keliaudami (o keliauja čia bent keli pagrindiniai veikėjai, tai nuo vienos kito bėgdami, tai vydamiesi bei ieškodami) nešasi puikiausius odinius lagaminus, į kuriuos aš žiūriu su pavydu, nes tokių dar neįsigijau, o moterys dar visokius rankinukus ir „tašes“.

Toks veikėjų sušiolaikininimas Stratfordo festivaly ne naujiena ir apie tai ne kartą esu rašęs. Kur komedijos dialogai lėksti, kur si-

tuacijos farsiškos, europėjiško skonio žiūrovams yra bent ko pasigėrėti režisieriaus ir dailininko išradimais. O šio pastatymo režisierius — Richar Cottrell, ir dailininkė — Christina Poddubniuk. Ak, tikriausiai Christinos išmone, kai reikėjo vaizduoti rudenį, iš už skliautų vienas po kito į sceną nukrito trys gelsvi klevo lapai; kai Florenciją ar moterį ar lėktuvai (ką gali žinoti?) bombardavo, vėl iš padangių ant vieno lordo galvos išbėro „griuvančių mūrų“ tinko trupiniai; kai Prancūzijos karalius rengė priėmimus savo palociuje, vėl iš skylių nusileisdavo ar vienas, ar du kirstolo sietynai — žirolėliai. Šiuolaikiškumui vykusi atidavė savo dalį ir muzikas Gary Kulesha (atkreipkim dėmesį į produkcijos vadovų pavardes), grodamas žinomas melodijas, ypač kai Diana su Bertamu šoko.

Ilgai nepamiršime scenos, trumpučių, gal minutę ar dvi tuoztruskios, kur vaizduojamas Prancūzijos karaliaus išgijimas. Nagi, visi aktoriai bei statistai, pačiam karaliui su Helena susitvėrus, temperamentingai pašoko šokį, kažką panašiai į mūsų „Audėjęlę“. Kaip geriau galėjai įrodyti, kad karalius jau tikrai sveikas!

Apie aktorius plačiau kalbėti nebeturiu nei laiko, nei vietos, nors ne vienas užsitarnavo gero žodžio. Trumpai prisiminsiu tik kelis.

Fiona Reid, vaidinusi Heleną, iš moterų buvo pati išpūdingiausia. Ji viską gerai atliko ir mimika, ir balsu, ir gestais. Tik turį čia pastebėti, kad ji ne kokia žalia mežiaga, iš kurios, kaip minėjau pradžioje, grupės diduma sudaryta. Ji yra veteranė aktorė, su didele scenos bei TV vaidinimų patirtimi. Antroji, deimantu žybtelėjusi, yra Seana McKenna, vaidinanti Dianą. Ypač nustebino jos dominuojama scena dramatos gale, kur karaliaus narpliojama, kas su kuo gulejo, kas kada iš ko gavo žiedą. Ten ji atkreipė kiekvieno žiūrovo dėmesį.

Iš kelių puikiai pasireiškusių vy-

ru, mano „pirmąją premiją“ gauna Diego Matamoros, nepaprastai puikiai suvaidinęs sunkiausią Parolles rolę. Žavėjomės juo — ir tuščiu arogantu, ir tragišku skurdžium.

Čia mano išskirti du nauji talentai — Seana McKenna ir Diego Matamoros — rodo, kad The Shakespeare 3 Company yra didžiai pozityvi. Talentai ten jau skleidžiasi ne vienas sezonui ne pasibaigus.

Damien

Turbūt nėra pasauly šviesesnio pilietio, kuris nebūtų girdėjęs tėvo Damien vardo. Tai belgų kilmės katalikų kunigas (pilna pavardė — Joseph Damien de Veuster), perėjo šimtmečio viduryje sušaldomies Havajų raupuotaisiais, (Nukelta į 4 psl.)



Jonas Rimša (1903-1978)

Boliviškieji velniai (aliejus)

(Atkelta iš 2 psl.)

ra incognita gundo įžengti
jon.

Modernizmo sąjūdis ryžtingai kratėsi prancūzų įtakos. Mūsų mąstantioji poezija už tėvynės sienų kietai laikėsi už prancūzų gelbėjimosi rato per kelias labai jau monotoniškas dekadas.

Kaip tik neseniai kultūrinis "Draugo" priedas buvo klote užklotas vertimo specifikos nagrinėjimais. Amžinas italų posakis "Traduttore - traditore" (Vertėjas - išdavikas) buvo nuosekliai išgildintas, ieškota išsiveržimo iš amžino akli-gatvio. Kaip verst? Tas scholastiškas klausimas dūta skeveldromis, kaip veidro-dėlis Hanso Kristijono Ander-seno pasakoje. Kiekvienas, kieno akin pakliuvo sudaužyto veidrodėlio skeveldrėlė, sa-vaip mato pasaulį. Kiekvieno vizija individuali, nepriem-piama prie standartinio ešafoto.

Vertėjas Povilas Gaučys tu-ri savo akį, savo intelektą tam tikrą balansą, tam tikrą kom-pasą, kuris įgalina jį išsilaiky-ti virš vertimo problemų ver-peto. Jis pateikia teksto atvaizdą. Apie aboliuciją preci-ziją galvoti, kada tiek kalbinių skirtybių ir kultūros nepana-šumo, neįmanoma. Ispanų Amerikos poetinė kalba su-dėtinga, pilna neologizmų, au-torių atrastų terminų. Lietu-vių kalboj, pavyzdžiui, neįmanoma atrasti atatik-menų ispaniškos Amerikos archaikai, kreolų posakiams, specifiniams šokio, medžiok-lės, kulto ritualo judesiams, ku-rie ten turi savo terminiją.

Aišku, šios antologijos tiks-las yra pateikti skaitytojui lie-tuviui Ispanų Amerikos poezi-jos įvairovę, grožį ir esmę Stasys Goštautas įvardinamą žodyje nurodo, kad kai kada versta čia ir "pažodžiui". Kai kur vertėjas buvo priverstas duoti aiškinimų. Su kokiais leksikos sunkumais teko susi-remti, rodo Portoriko salos poe-to Luis Pales Matos pavaiz-duotas "Negrų šokis":

Kalabo ir bambu.

Bambu ir kalabo.

Didysis Kokorokas sako:

"tu-ku-tu".

Didžioji Kokoroka sako:

"to-ko-to" (psl. 489)

Tiktai išsifravę šį sąvokų ir vardų rebusą imame suvokti realybę. "Bambu" yra iš bam-buko padaryti būgnai. "Cala-bo" yra iš Afrikos atvežtas me-dis. Čia "calabo" reiškia, be abejo, afrikietiškas sentimentą. "Kokorok" ir "kokoroka" yra negrų padermių įvairios reikš-mės vadovai. Suvokus šias sąvokas, tampa savas ir su-prantamas gaivališko tempo eilėraštis.

Reikia stebėtis, kad šiam milžiniškam projektui vertėjui nepitrūko lietuviškų atatik-menų, lietuviškai suskambėju-siuose kūriniuose vykusiai iš-laikyta originalo darna, išraiškos tempų ar nuotaikų disciplina, autorius indi-vidualumas. Vertėjo žodynas neliko mažesnis už originalo žodyną, ką nurodo ir ameri-kinės ispanų poetinės kalbos žinovas Stasys Goštautas.

Skaitytojui mažiau rūpi scholastinė vertimo precizija. Skaitytojas nori skoningai apdoroto, gaivalingo, žavincio veikalą, kuris prakalba į širdį ir į poetinį svarstymą. Toki puikų veikalą — "Atogrąžų saulė" parūpino Povilas Gaučys. Jeigu šio veikalą pristaty-mas vyktų Nepriklausomoje Lietuvoje, iškilnių salėje būtų devyniolikos Ispanų Ameri-kos valstybių pasiuntiniai.

Ar Vilniaus mokslo įstaigos, lyginamosios literatūros ka-tedros, beužmatys šios reikš-mingos antologijos pasirody-mą pro režimo pakabintas doktriniškas skaras?

Iš Pietų Amerikos ispanų poezijos

Jorge Luis Borges

Argentinietis, g. 1899 m.

POETINIS MENAS

*Ziūrėti į upę, kurią sudaro laikas ir vanduo,
Ir atsiminti, kad laikas yra kita upė,
Žinoti, kad mes dingstame kaip upė
Ir kad veidai praeina kaip vanduo,*

*Jausti, kad budėjimas yra kitas miegas,
Kuris svajoja nespauoti, ir kad mirtis,
Kurios bijo mūsų kūnas, yra mirtis
Kiekvienos nakties, kuri vadinasi miegas.*

*Matyt dienoje ar metuo simbolių
Žmogaus dienų ir jo metų,
Paversti metų įžeidimą
Į muziką, triukšmą, į simbolių,*

*Matyti mirtyje sapną, saulėleidysje
Graudulingą auksą. Tokia yra poezija,
Kuri nemari ir vargana. Poezija
Grįžta, kaip aušra ir saulėleidis.*

*Kartais sutemų valandom veidas
Į mus žiūri iš gilumos veidrodžio;
Menas turi būti kaip tas veidrodis,
Kuriame atsispindi mūsų pačių veidas.*

*Pasakojama, jog Odisejas, prisisotinęs stebuklų,
Verkes iš meilės, pamatęs Itakę,
Žalią ir kuklią. Menas yra toji Itakė
Žalios amžinybės, ne stebuklų.*

*Taip pat jis, kaip nesibaigianti upė,
Kuri praeina ir palieka, ir yra tas pats
Nepastovus Heraklitas, kuris vis tas pats
Ir kitas, kaip nesibaigianti upė.*

Yolanda Bedregal

Bolivietė, g. 1916

NENAUDINGA KELIONĖ

Kam jūra? Kam saulė? Kam dangus?

*Šiandieną keliauju
sugrįžimo kelionėje
į tą be krantų žodį,
kuris yra mano jūra ir tavo užmirštis.
Tau atidavusi jūrą ir dangų,
palieku su savo gyvenimo žeme,
kuri saldi, kaip kraujuje ir piene sumirkytas molis.*

*Dabar man nebereikia to, ką turėjau,
nes esu kaip akvariumas ir kaip uola.
Mano kraujuje plauko greitos žuvis
ir mano kūne susiraizgo šaknys
violetinių ir geltonų augalų.*

*Sužeistoje nugaroje turiu
nebeaudingų sparnų žymes
ir mano akyse vis tebė truputis
nebeaudingos atsiminimų drėgmės.
Tačiau dabar ar tai svarbu?*

*Kai ištiesiu rankas, nieko nėra,
išskyrus pasikartojantį mane patį.
Argi tai nesu jūra ir nesu uola?*

*Mano gyvenime spalvų paslaptys
iškyla ir nusileidžia didžiais potvyniais,
ir keisti gyvuliai ir demonai
apsimeta angelais ir gėlėmis mano grotose.*

*Nebereikia man jūros, saulės ir žemės,
dabar, kai grįžtu iš beribės meilės,
jau turiu žodyje be krantų
tai, kas galėjo tilpti jo riešukuose.*



Jonas Rimša (1903-1978)

Tropikų vandenuos (aliejus)



Jonas Rimša (1903-1978)

Bolivijos motyvai (aliejus)

Gabriela Mistral

Čilietė, 1889-1957

DARBININKĖLIS

*Mama, kai išaugsiu,
ai, koki jaunuolį turėsi!
Tave pakelsiu ant rankų,
kaip karštas vėjas iškelia žolę.*

*Aš nežinau, ar įrengsiu tau namus,
kaip tu padarei man drabužėlius,
ir liesiu žalvarį,
kuris yra amžinas.*

*Kokius gražius namus tau pastatys
tavo vaikutis, tavo titanas,
ir koki gėlinantį pavėsį
pastogė tau suteiks!*

*Aš laistysiu tavo daržą
ir tavo sterblę prikrausiu
kvapių vaisių,
daug, labai daug.*

*Arba aš tau ausiu kilimus
ir pinsiu meldus,
ar laikysiu malūną,
dainuojantį ir duoną malantį.*

*Ai, koks linksmas tavo vyrukas
dainuos kalvoje
ar ant malūno rato,
ar ant laivo stiebų jūroje!*

*Skaičiuok, skaičiuok langus,
kurios šios rankos išskirs;
skaičiuok, skaičiuok pėdus,
jeigu gali juos suskaičiuoti...*

*(Iš raudono molio
mane išmokei kurti,
o savo dainose man atidavei
visą slėnį ir visą jūrą...)*

*Ai, koks gražus tavo vaikas,
kuris žaisdamas tave užkels
ant kukurūzų stiebų
ir ant kviečių lauko vilnių!..*

Octavio Paz

Meksikietis, g. 1914

VASAROS NAKTIS

*Vasara, tu palieti, tu jauti nakties kūną,
kai tu maudais upėse,
dvelkimas, kuriame paslėsta žvaigždės,
alsavimas burnos
iš žemės lūpų.*

*Žemės lūpų, burnos,
kur merdintis pragaras alpsta,
lūpos, iš kurių dangus lyja,
vanduo dainuoja ir rojai gimsta.*

*Įsiliepsnoja nakties medis
ir jo skeveldros yra žvaigždės,
jo vyzdžiai yra paukščiai.
Teka lunatiškos upės,
įkaitintos druskos liežuvių
plaka tamsų paplūdimį.*

*Visa alsuoja, gyvena, teka:
šviesa savo virpėjimu,
akis erdve,
širdis savo plakimu,
naktis savo begalybėje.*

*Tamsus, bekrastis gimimas
gimsta vasaros naktį.
Ir tavo vyzdžiuose gimsta visas dangus.*

Eduardo Carranza

Kolumbietis, g. 1913

UGNIES IR JŪROS TEMA

*Vien tik ugnis ir jūra tegali žiūrėtis
be galo. Netgi nei padangė su savo debesimis.
Liepsnos ir bangos, ir tavo akys.*

*Būsi iš ugnies ir jūros, tamsiaakė.
Iš bangos ir liepsnos būsi, juodaplaukė.
Žinosi laužo atomazgą
ir žinosi puto paslaptį.*

*Vainikuota žydriu, kaip banga.
Aštri ir žvaigždėta, kaip liepsna.
Vien tik tavo veidas nepabaigiamas.
Kaip ugnis ir jūra. Kaip mirtis.*

Juana Ibarbourou

Urugvajietė, g. 1895

PUŠYS

*Aš sakau: pušys! ir jautiu,
kad man nušvinta siela.
Aš sakau: pušys! ir mano ausyse
ošia giria.
Aš sakau: pušys! ir mano lūpomis praeina
laukinių šaltinių šviežumas.*

*Pušys, pušys, pušys! Ir užmerktom akim
matau žalią plaušą gilių šakų,
kurios sukarpo saulę nelygiais paploteliais
ir juos išmėto, kaip lėšiuokų saujas
ant bevingiuojančių kelių.*

*Aš sakau pušys! ir save matau tamsią,
penkiolikmetę,
po viena kaip namas plačia,
kur vieną vakarą kažkas ant mano lūpų
kaip nepaprastą vaisių paliko
pirmutinį meilės bučinį.*

*Ir visas mano bekrastis kūnas dreba,
prisimindamas savo buvusią mėtą kvapų!
Ir užmiegu su pilnomis ašarų akimis,
panašiai kaip pušys užmiega su šakomis,
pilnomis rasų.*



Jonas Rimša (1903-1978)

Seni namai Patagonijoje (aliejus)

Vicente Gerbasi

Venecuelietis, g. 1913

MANO TĖVAS IMIGRANTAS

(Ištrauka)

*Taip, naktis glūdi dideliuose tankiuose lapuose,
lijanose, nusileidžiančiose ligi pat juodų vandenų,
kaip lėtos gyvatės, burtininkų užkerėtuos
švytesiuose, kurie bėga, kaip mėlynai dvelkimai,
prabėgom sudrebindami pasislėpusias gėles,
tau atskleidė seną paslaptį mano karštos šalies.
Tu palietei šaknis, akmenis ir vaisius,
apšabinai medžius, bėgai per liūnus,
įsiskverbė į olas, sužeidei armadillo,*
panašų į kryžiuotį su nublizgantais šarvais,
pasimetusi girios ir upės prietemoje.
Matei karštų liety rytus
ir girdėjai šnabždant medžius ir žvėris,
tą amžiną šauksmą žemės naktį,
kuris kartais verkia ir šaukia ir mauroja panterose.
Ir matei didelių seklių išsprogimą,
ir gimimą lapo, ir gėlės išsiskleidimą.
Ir nustebusių stimų apsuptas, kalbėjai:
„Padėk man, o nuostabioji žeme!
Aš pasiliksiu su tavim, garbindamas tavo uolas,
kurios prietemoje turi naujų dievų veidus.
Aš ateinu iš uostų, iš tamsių namų,
kur sausio vėjas užmuša vargšus vaikus,
kur stinga duonos žmonėms.
Aš ateinu iš karo, ašarų ir kryžių.
Padėk man, o stebuklingoji žeme!“*

* Armadillo yra Pietų Amerikos bedantis, šarvuotas, į paršiuką panašus žvėrelis.

Visi vertimai Povilo Gaučio, paimti iš knygos „Atogrąžų saulė“

Nuomonės ir pastabos

Nelengva ištrūkti iš savojo kevalo

"Taip, jis suprato, kad aš vengiu jo tiesos, kad man mieliau būtų ten, kur susikūriau savąją". Tai citata iš E. Cinzo romano "Mona".

Būti su savąja tiesa yra maloniai saugu. Ar kartais neatrodo, kad kito žmogaus tiesos vengimas yra drauge ir savosios tiesos griovimas. Vengdami atsakymo sąlyčio ir tuo būdu griunamame pažinimo. O nepažinę, neįsijautę kito žmogaus būklę, nustoja me tobulėti. Susikurti sava tiesa užtemdo viską.

Tai tokia visuomeninio ir kultūrinio egzistavimo logika. Sv. Pranciškus Salezietis štai ką parašė rašytojams: "Recenzuodami jauskitės autoriais, o rašydami jauskitės kritikai, ir tada pajėgsite rašyti teisingai."

Gegužės sekmadienis. Po pamaldų parapijos kieme vyksta balsavimas. Rinkama Lietuvos Bendruomenės apygardos valdyba. Už staliuko sėdintis jaunas lietuvis kviečia balsuoti. Daug kas taip ir daro, taip sakant, atlieka bendrą, demokratišką pareigą.

Prieinu prie gero bičiulio. Seniai nesimatėm. Spaudžiū delną. "Kaip sekasi?" "Gerai. O kaip pačiam?" "Negaliu skystis". Klausiu: "Ar jau balsavai?" "Ne". "Tai vėliau balsuos?" "Ne, ne balsuosiu". "Kodėl?" "Šiai bendruomenei nepatiriu".

Po pusvalandžio salėje prasideda Bendruomenės skyriaus sukurto paskaita apie nūdienį gyvenimą Lietuvoje. Rodomos skaidrės. Kaip visuomet, daugiau paminklų, negu gyvenimo. Prelegentas mokslininkų pasikeitimo sąlygomis ilgėsi laiką praleidęs Vilniuje. Profesorius ir kritiškai stebėjo tarybinę tvarką. Žvilgtelėjęs į gausią auditoriją, pamatav ir savo bičiulį — mielą visuomenišką vyrą, kategoriškai atsakiusį balsuoti už nemielą bendruomenę. Jo dalyvavimas paskaitoje sveikintinas. Juk yra žmonių, kurie nemėgsta viršyti, bet su apetitu kerta ką pagamintus kukulius.

Klausausi lietuvių radijo valandė. Pravedami net du pokalbiai. Viename televizijos aktorė Jūratė Nausėdaitė — Ann Jilian lietuviškai atsakinėja į klausimus. Kitame pasikalbėjime dalyvauja žydė Regina Beder. Kab. Ji neseniai su savo šeima iš Latvijos emigravo į Ameriką. Atsivežė iš Lietuvos ir 87 metų Zosė Laisauskaitė. Zosė vokiečių okupacijos pradžioje herojiškai išgelbėjo Regina Beder, tada dar penkiametę. Reginos tėvai ir du broliai žuvo kacetė. R. Beder gražiai kalba lietuviškai. Dėkoja už dėmesį, prielankumą. Džiaugiasi čia sutikusi tiek daug gerų lietuvių.

Tą pačią dieną iš pašto dėžutės ištraukiu LAV laikraštuką — su vietinėmis lietuvių žiniomis, skelbimais, keliais reportažais ir kovingais vedamaisiais. Laikraštukas būtų nieko sau, jei ne tos per dažnos kalbos klaidos. Taip pat ir tonas vedamuose kartais primena vėzdų gaidynę.

Šį sykį laikraštelyje pykstama, kad miesto taryba nubalsavo panaikinti tautybių vėliavų pakėlimo apeigas prie rotušės. Žinoma, negerai, kad panaikino mums taip brangią progą pasireikšti su savo siekimais. Antra vertus, gal taryba turėjo ryžtis tokiam sprendimui: juk miesto valdosa yra gal šimtinė tautybių, ir daugelis jų trokšta savo vėliavų plazdėjimo prie rotušės. Kiek valandų turi sugaišti aukšti pareigūnai, dalyvaudami tose apeigose!

Vedamojo rašėjas, užuot dalykiškai svarstęs reikala, dėl to panaikinimo užsiuola žydu tautybę: "Kodėl žydėliai gavo paskelbimą "Holocaust Day" (taip rašoma "Holocaust" — m.p.) ir buvo įnešami įtekamas miesto atžymėjimas". Vedamojo pabaigoje: "Lietuviai turėtų atsiminti — nebalsuoti už žydiskų miesto tarybos narius, nei už prososietinius juodžius".

Būtų gražu, jei kas įrodytų LAV redaktoriui, jog "Holocaust Day" primena 6 milijonų žydų nužudymą. Tai ypatinga tragedija, kurią pergyveno ir Regina Beder, ir Zosė Laisauskaitė, ir visa žmonija.

Pr. V.

Stratfordo festivaly

(Atkelta iš 3 psl.)

nuvykęs į jų koloniją Molokai saloje, jiems teikęs pradžioje religinį patarnavimą bei gudę, ilginiui tapers ir jų materialinio gerbavio kėlėjū, tikrų jų vadu, pats apskrėtęs raupais ir ten 1889 metais miręs. Kai kūną belgai panoro pervežti į Louvainą, jo gimtinę, išklausus nerasta jokių gedimo žymių. Kūnas parvežtas ir su didžiausiomis iškilmėmis Louvaine palaidotas 1936 metais.

Havajuose dirbanti žurnaliste bei dramaturge Aldyth Morris 1980 m. parashė keistoka, trumpa, vos 35 psl. drama "Damien". Tai yra vieno veikėjo, tėvo Damien monologas. Dramaturgės vaizduotė, tėvas Damien pomirtinės kelionės — triumfaliskos, bet prieš jo norą — metu pabunda ir pasakojas svarbiausius savo gyvenimo įspūdžius. Pasakojas ne kam kitam, o Nukryžiutajam.

Stratford, Third Stage teatre, ši drama buvo pastatyta rugpjūčio 4 ir iki rugpjūčio 15 kartota šešis kartus.

Viename scenos gale kabojo masyvus, lyg cementinis, plokščias kryžius, o ant jo — Nukryžiutasis. Ne paprastas, o raupuotas: deformuotu veidu, su duobe dešinėje krūtinės pusėje, kaire ranka be pirštų, bepirštėmis kojomis. Kitame scenos gale — pintinė kėdė ir šalia jos stalielis. Didelio pajėgumo aktorius Lewis Gordon tėvą Damien vaidino. Šviesos ir dramaturgės nurodytiems garsams gelbstint (pvz. laivų sirenos, varpams, etc.) aktorius improvizavo Damien pasikalbėjimus su vyskupu, su Honolulu sveikatos taryba, kalbino raupų paliuotuosius, sakė jiems pamokslus, skaitė laisvės, skaitė raupuotiesiems vaikams raštus, kalbėjo su Nukryžiutuotajam jam meldamasis, suklupęs atliko išpažintį iš Molokai išplaukiančiam kunigui. Viskas taip įtikinanti, taip natūrali, taip aiškiai, kiekvienam suprantamai.

Kad dėl blogos klausos kai ko neprarastiau, dramą buvau persikaitęs, tai buvo dvigubai įdomu.

Lewis Gordon, visų Stratfordo festivalio lankytojų gerai pažįstamas, nedėvėjo nei perukio, nei grimo. Buvo apgretas tik prastos medžiagos sutana, kaip vargšų kunigui tinkanti, prie juosmens prisiejęs išskirtinai dideli rožančių su dideliu kryželiu.

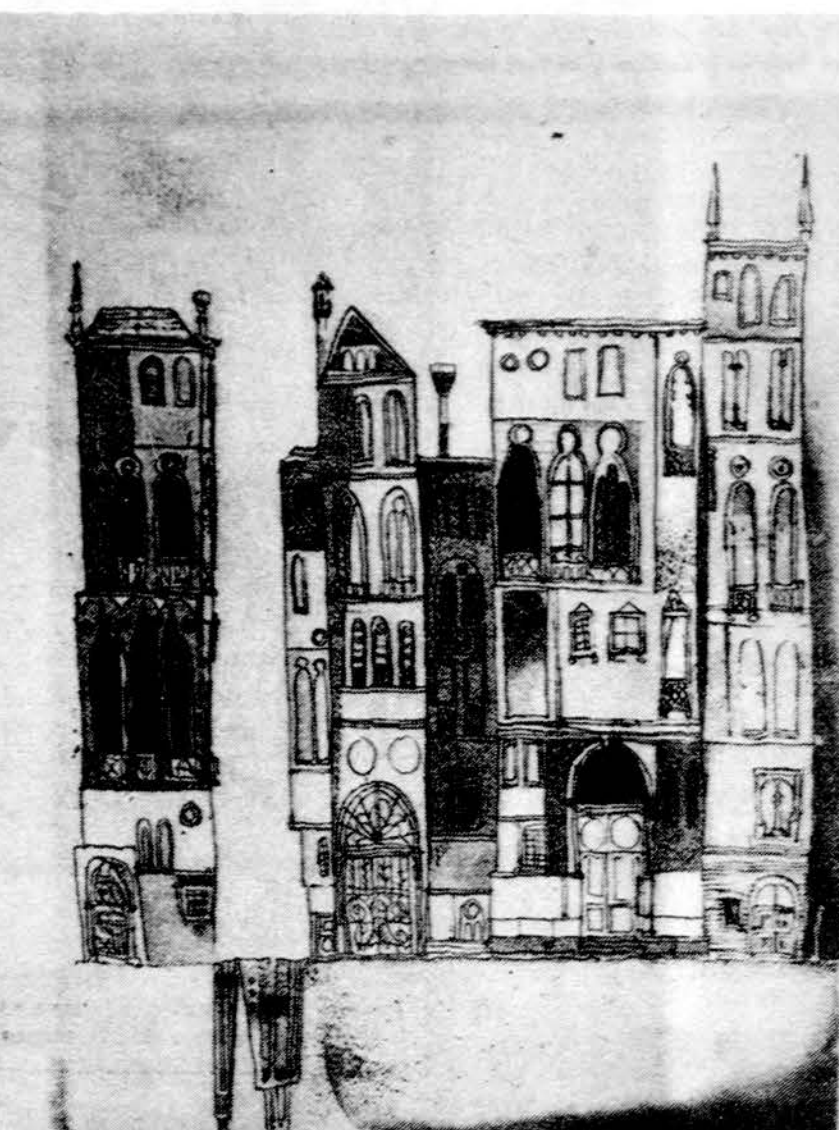
Vaidinimas — monologas, atmetus pertrauką, užtruko apie 70 minučių. Publikos tebuvo nepilni keturi šimtai. Ilgi, karšti plojimai tęsėsi minutėmis. Publika norėjo, kad aktorius sugrįžtų į sceną aplo-dimentų priimti, bet jis nebesparodė. Gaila, kad šį nepaprastą, virtuosišką seansą tebus matę gal pora tūkstančių žmonių, kai jis vertas šimteriopos publikos.

NAUJI LEIDINIAI

JAV LB TRYŠ

DEŠIMTMEČIAI. Išleido Jungtinių Amerikos Valstybių Lietuvos Bendruomenės Krašto valdyba 1982 m. Redagavo Balys Raugas. Viršelis Jono Stelmoko. Spausdino Pranciškonų spaustuve, 341 Highland Blvd., Brooklyn, NY 11207. Tiražas 1000 egz. Kaina nepažymėta.

Tai stambus, švariai išleistas ir labai gausiai iliustruotas leidinys, kuriame sutelkti faktų gausa padės atieities išsivijos istorikams susidaryti panoraminį žvilgsnį, kaip mūsų buvo bendrai gyventi, augti ir kurti trisdešimties metų slinktyje, besirūpinant tolimesniu mūsų tautos ir krašto likimu. Pradžioje: JAV LB krašto valdybos dabartinio pirmininko Vyt. Kutkaus žodis, JAV LB garbės pirmininko prelatas Jono Balkuno žodis ir istoriko Algirdo Budreckio parašyta JAV LB 30-čio apžvalga. Seka visų JAV LB apygardų bei atskirų apylinkių aprašymai — istoriniai jų įsisteigimo duomenys ir veikla. Atskirai nušviečiama JAV LB švietimo, Socialinių reikalų, Visuomeninių reikalų ir Kultūros tarybų veiklos vaga.



Zibuntas Mikšys

Nerealiųj Venecija

Prasiveržimas su knygomis

"American Library Association" šiame krašte leidžia du kartus per mėnesį išeinantį žurnalą "Booklist". Tai didelio formato, puikiai tvarkomas, daugiau kaip šimto puslapių leidinys, skirtas bibliotekoms, bibliotekininkams ir apamai knygos mėgėjams — bibliofilams. Tai išsamus šaltinis kiekvienai institucijai ir pavieniui, norint pasiekti ir sužinoti, kas ir kaip vyksta knygų leidyboje.

Visa tai čia užsiminti yra ir gera lietuviška proga. Štai šių metų žurnalas "Booklist" (Volume 78, Number 13) puslapiuose pateiktas gerus du puslapius užimantis ir lietuviškų knygų sąrašas su leidinių lakoniškais aptarimais. Visą medžiagą žurnalui paruošė bibliotekininkė Gaila Žilionis.

"Lithuanian Books" sąrašas čia pateikiama daugiau kaip 50 knygų. Daugiausia grožinės literatūros, bet yra ir kitų erčių knygų — istorijos, ateisminių, publicistikos. Tai, galima sakyti, daugiausia 1980-1981 metų išsivijos leidybinis kraštis. Lietuvoje išleisti suminėtos dvi: Adomo Mickevičiaus "Ponas Tadas" ir Oskaro Milašiaus "Poetija".

Prie kiekvienos knygos metrikos dar duodamas trumpas, tikslus jos aptarimas. Štai bent keli pavyzdžiai:

Stulginskis, Aleksandras. Atsiminimai, 1980. 295 p. ilus. Chicago, The Lithuanian Institute of Education, \$12.

Reminiscences (1885-1918) by a signatory of the Lithuanian Declaration of Independence and second president of the country, written and smuggled into the free world upon his release from Siberian labor camps.

Vaičiulaitis, Antanas. Ir atlekė volongė. 1980. 96p. Chicago, Lietuvos Knygos Klubas, \$4. Collected verse of great lyric beauty by a well-known stylist and master of the prose.

Venclova, Tomas. Lietuva pasaulyje: publicistika. 1981. 292p. Chicago, Akademines Skaities Leidykla, \$10. Correspondence (including a letter to the Lithuanian Communist party of 1970), lectures, articles, essays, and interview by a noted dissident poet and academician now living in America.

Sąrašo gale parankiai nurodomi adresai, kur knygas galima įsigyti: Darbininkas, Draugas, Four Continent Book Store ir Juozas Kapočius.

Informuojama apie JAV Lietuvos Jaunimo sąjungą, veikiančią JAV LB prieglobstyje. Spausdinama JAV LB krašto valdybos 1981 pajamų — išlaidų suvestinė apyskaita bei 1982 JAV LB biudžeto sąmata. Pateikiama Lietuvos fondo įsisteigimo, augimo ir pelno paskirstymo suvestinė. Baigiamą 1982 metų lietuviškų parapijų metais paskelbimu. Neaišku, kodėl leidinyje, kuris turėtų ypač dominti tame laikotarpy Amerikoje gimusių mūsų jaunąją kartą, nes jie jame beveik visi galės pasiekti savo lietuvišką "saknis", turinys yra nukeltas į galą. Amerikoje mokslas einas jaunuolis nežino, kad turinio reikia ieškoti kažkur gale, nes taip įpratę jo tėvukai. Ir tas tik apsunks tautiečių, kilusių iš Melrose Park, ar Great Neck, ar New Britain, ar Denver, Colorado, ar Atlanta, Georgia, atrasti ir pasididžiuoti savo gimtine, JAV lietuviškame kontekste.

• Z. Raulinaitis, KETURI FRONTAI. XII amžius lietuvių karinėje istorijoje. Išleido "Karys", 341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207. Lietuvos karinės istorijos raštų serija, Nr. 12. Spausdino lietuvių pranciškonų spaustuve Brooklynne 1982 m. Schemas braižė B. Balčiūnas. Leidinio tiražas — 700 egz. Knyga iliustruota, kietais viršeliais, 164 psl., kaina — 9 dol.

Kas mėgsta senovės karų istorijas, tam knyga bus tikras skanėstas. Juo labiau, kad čia viskas siejasi su senovės lietuvių žygiais. O čia piešiamas dvylik-

Amerikiečių dėmesys tautotyrai

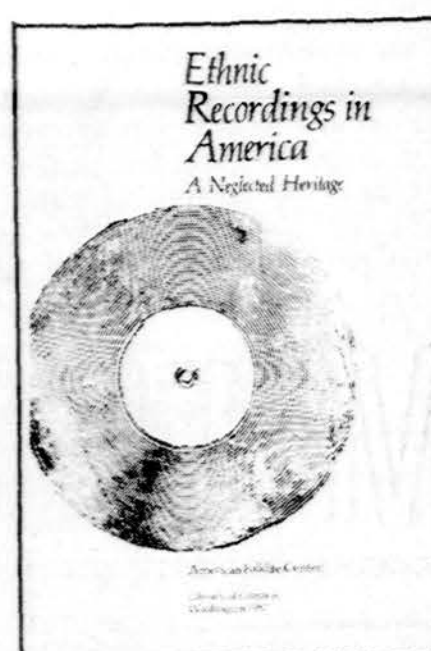
Senosios kultūros kraštus, ypač Europoje, visa plačioji tautotyra (tautosaka, tautodailė, etnografija, etnologija) jau seniai yra atkreipusios mokslininkų dėmesį ir studijuojamos bei tyrinėjamos kaip atskiros mokslo sritys. Ne galėtume pasakyti, kad ir amerikiečiai ta liaudine kūryba bei liaudies buitimi būtų lig šiol nesidomėję. Domėjosi, bet tik labiau socialinio bendravimo pramogine prasme. Visu tuo ir moksline prasme rimčiau susidomėta palyginti neseniai. Galima sakyti tik prieš gerą dešimtmetį, kada amerikiečiai, lyg kieno pažadinti staiga pradėjo ieškoti savo "šaknų". To atbudimo rezultatas buvo ir prie Kongreso bibliotekos, Washingtono, įkurta federalinė institucija "American Folklife Center". Tai įstaiga, kuri rūpinasi ne vien tik kūrybinių liaudies pastangų šiame krašte populiarinimu, bet ir jų pakylėjimu į akademinio nagrinėjimo lygį. Įvairių valstybių ir įvairių miestų savivaldybės bei atitinkamos organizacijos taipgi kreipiasi į American Folklife Center, prašydamos tautosakos, tautodailės ir etnografijos kursams. Nemaža dalis American Folklife Center rūpesčio bei dėmesio tenka ir etninės šio krašto grupėms: indėnams, tautinėms bei rasinėms imigrantų reikšimos formoms. Tuo pačiu neaplenkiami ir lietuviai.

Ta proga tenka prisiminti, kad nuo pat American Folklife Center įkūrimo metų įstaigai, kaip etnikos specialistė, dirba ir mūsieškė tautosakinė ir etnologė Elena Bradūnaitė. Centras keturis kartus metuose išleidžia ir savo veiklos apžvalginį leidinį "Folklife Center News", kuriame retkarčiais vis pasirodo ir lietuvių

lietianti medžiaga. Štai naujajame leidinio numeryje (July 1982, Volume, V Number 3) spausdinamas Elenos Bradūnaitės straipsnis "Ethnic Heritage and Language Schools: From One Generation to the Next". Straipsnis skaitytoją supažindina su American Folklife Center remiamose pačios autorės suprojektuotu ir jos vadovaujamu tyrimu, lietuvių šeštadienines ir savaitgalines įvairių etninių grupių savo kalbos bei kultūros mokyklas. Projektas liečia šias Amerikos etnines grupes: kiniečius, ukrainiečius, armėnus, indėnus, arabus, čekus, žydus, graikus, rusus, vokiečius, korėjiečius, Karibų regiono ispanus, libaniečius, lenkus, vengrus, portugalus, kambodietius, turkus, japonus, latvius, olandus, etiopus ir lietuvius. Kiekvienai grupei pristatyti reikėjo surasti atitinkamą specialistą. Šiuo metu šis kolektyvinis darbas raštu jau yra atliktas, ir šaukiami visų tautininkų ir šios srities specialistų aptariamoji konferencija, globojama American Folklife Center. Visa surinktoji ir pateiktoji medžiaga bus toliau Elenos Bradūnaitės redaguojama ir leidžiama atskiru akademiniu leidiniu.

Prisimintinas čia ir ankstesnis etninio pobūdžio American Folklife Center projektas, dabar jau išleistas atskiru, imponuojančiu leidiniu "Ethnic Recording in America: A Neglected Heritage". American Folklife Center direktorius dr. Alan Jabbour šio neseniai išėjusio veikalo įvadą pagrindinius veikalo paruošimo kreditus atiduoda taipgi įstaigos tautotyros specialistams: Elenai Bradūnaitėi ir Carl Fleischaueriui.

Šiaip jau veikale atskiri autoriai plačiai supažindina su etninio įreikdavimų istorija Amerikoje. Ilgiau apsisistojama prie kai kurių spalvingesnių atvejų. Sakysim, rašoma apie vienos Chicago



lenkų šeimos indėlių ir lenkiškų plokštelių istoriją: The Sajeviski Story: Eighty Years of Polish Music in Chicago (Richard K. Spottswood). Perskaitai ir pagalvoti: o koks galėtų būti etnikos muzikinei sričiai įdomus ir mūsų Vanagačio čionykštis aprašas!

Bet minimoje knygoje neaplenktas ir aplamai baltiškas indėlis: minimas lietuvių ir latvių įnašas. Supažindinama su tautosakos rinkėju ir rekorduotoju profesorium dr. Jonu Balium, su muziku J. Žilevičium ir jo išpuoselėtu muzikos archyvu, su įvairiais būdingais plokštelių, ansamblių ir jų įreikdavimų atvejais ir nuorodomis į šaltinius.

Visas leidinys yra didelio formato, 270 psl., puošnus, su daugybe retų istorinių nuotraukų. Prie lietuviškos informacijos pridėta dar lietuvių tautinių šokių plokštelių, įreikduotos Dariaus Lapinsko su Stuttgarto simfoniniu orkestru, aplanko nuotrauka.

Knyga "Ethnic Recording in America: A Neglected Heritage" galima įsigyti, rašant ir pinigų (13 dol. čekį) siunčiant šiuo adresu: Superintendent of Documents, U.S. Government Printing Office, Washington, D.C. 20402 (Stock No. 030-001-00098-2).

tdl.

Žibunto Mikšio paroda Chicagoje

Rudens parodų sezono M. K. Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Chicagoje, greit bus svečio dalininko — grafiko Žibunto Mikšio darbų paroda. Paroda galerijoje vyks nuo rugsėjo 17 d. iki rugsėjo 26 dienos. Dailininkas Žibuntas Mikšys gyvena Paryžiuje, kurdamas labai poetišką, labai plastišką, daug kur architektūrinio motyvo grafiką. Kamerinio ir subtilaus meno mėgėjams ši Žibunto Mikšio paroda bus tikras skanėstas.

Parodos „Galerijoje“, Chicagoj, ši rudenį

Rugsėjo 7 d. — 25 d.: Lietuvių liaudies menas. Parodą rengia Amerikos Lietuvių dailiųjų menų draugija, pirmininkaujama Viktorijos Kašubaitės-Matragės, ir Lietuvos tautodailės instituto Chicago skyriaus pirm. Aldonos Veselkienės.

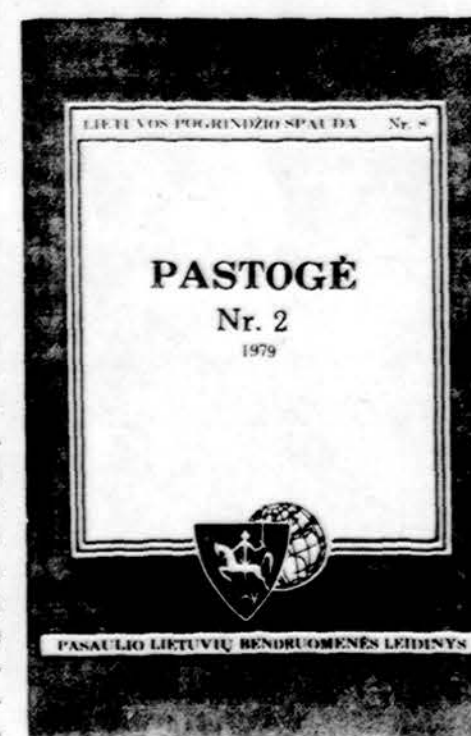
Rugsėjo 28 d. — spalio 16 d.: dail. Magdalenos Birutės Stankienės tapybos ir grafikos paroda. Parodoje bus išstatyti nauji kūrinių iš Lietuvos moters darbų ciklo.

Spalio 19 d. — 30 d.: dail. Anastazija Tamošaitienė. Kilimai ir grafika.

Lapkričio 2 d. — 27 d.: dail. Viktoras Petravičius. Siemietiniai tapybinės grafikos darbai. South Bend, Ind. televizijos stotis susuko dokumentinį filmą apie dail. Petravičių. Tikimasi, kad filmas bus užbaigtas laiku ir bus galima jį pamatyti šios dailininko parodos proga.

Lapkričio 30 d. — gruodžio 23 d.: Algimanto Kezio Chicago miesto fotografijų paroda. Loyolos universiteto leidykla išleidžia naują Kezio knygą „Chicago-Kezy's", kuri susitiktuvės bus minėtos parodos atidarymo metu, gruodžio 3 d.

„Galerijos“ adresas: 744 N. Wells Street, Chicago, IL 60610, tel. (312) 280-1149.



• PASTOGĖ, 1979 m., Nr. 2. Gauta Vakarose 1981 m. Perspaudinama Pasaulio Lietuvių Bendruomenės. Šio numerio kaina — 4 dol.

"Pastogė" yra labiau kultūrinio pobūdžio leidinys. Tai kultūros žurnalas, kurio nekontroliuoja okupuoto cenzūra. Kultūrinio karybinio pobūdžio aktualios temos svarstomos akademiniame lygtyje. Duodama taipgi grožinės literatūros pagrindinių pavyzdžių.

• V. Stanley Vardys, HUMAN RIGHTS ISSUES IN ESTONIA, LATVIA AND LITHUANIA. Tadaugiau 20 psl. atspaudas V. S. Vardžio straipsnio, atspaudinto Journal of Baltic Studies, Vol. XII, Nr. 3 (Fall 1981).